

Nr 116.

Av fru Gärde Widemar m. fl. angående rätten till släktnamn.

En privaträttslig lagstiftning om rätten till släktnamn saknas alltjämt i Sverige. Genom kungl. förordningen den 5 december 1901 angående antagande av släktnamn ha bestämmelser meddelats i huvudsak endast om de former, som skola iakttagas vid antagande av nya släktnamn. § 3 i denna förordning föreskriver visserligen, att ansökan om godkännande av släktnamn ej må bifallas, där det nya namnet, såvitt känt är, bäres av annan släkt och tillika är av mera egenartad beskaffenhet. Genom namnmyndighetens praxis vid prövningen av ansökningar om nya namn erhålles härigenom ett visst faktiskt namnskydd, men bestämmelsen ger icke någon tillfredsställande grundval för en verklig rätt till släktnamn.

Genom domstolsavgöranden ha i en del fall adelsnamn av egenartad beskaffenhet förklarats vara förbehållna medlemmar av de adliga släkterna. En rätt av privilegienatur sedan 1600-talet har därvid åberopats. Ett motsvarande skydd synes däremot i domstolspraxis icke tydligt ha erkänts beträffande borgerliga släktnamn av egenartad beskaffenhet. Från olika håll ha framställts önskemål om att rättsskyddet bör utformas lika för släktnamn vare sig dessa äro av adlig karaktär eller av borgerligt ursprung.

Släktnamnsskyddet är sålunda ofullständigt, och 1901 års förordning synes böra ersättas med en lagstiftning om släktnamn, som ger klara besked om medborgarnas rättigheter i detta hänseende.

För närvarande gäller att det i kyrkoböckerna antecknade släktnamnet anses vara vederbörandes officiella namn. Enligt gällande rätt finns dock icke något hinder för den enskilde att privat använda ett annat namn än det officiella, vilket kan leda till obehörigt intrång i andra personers namnskyddsintressen. En blivande lagstiftning bör innehålla garantier mot sådant intrång.

Det torde vidare vara av vikt att i lagen blir tydligt fastslaget, under vilka förutsättningar ett existerande släktnamn kan tilläggas andra. I giftermåls- och föräldrabalkarna stadgas om gift kvinnas samt om barns och adoptivbarns rätt till makes respektive föräldrars, styvfaders eller adoptivföräldrars släktnamn. Personer med de alltjämt mycket vanliga namnen på son önska ofta vid byte av namn upptaga släktnamn av egenartad beskaffenhet, som redan finnas och som bäras eller burits i släkten. Barn, som äro födda i äktenskap, önska ofta antaga sin moders egenartade namn eller sin styvfaders namn. I anslutning till

namnförordningen har sedan gammalt utbildats en praxis vid behandlingen av släktnamnsansökningar att sådana namnändringar medgivnas om vissa villkor äro uppfyllda. En viss oklarhet råder dock i fråga om de förutsättningar, under vilka befintliga släktnamn skola kunna överföras i administrativ ordning.

Vissa släktnamn torde av historiska eller andra skäl böra åtnjuta starkare skydd än andra mot såväl direkt antagande som mot närgången efterbildning. Som ett skäl för åtnjutande av skydd för visst namn torde kunna nämnas ett sedan lång tid ådagalagt och dokumenterat intresse hos en viss släkt för det gemensamma släktnamnet. För närvarande saknas effektiva möjligheter att tillgodose dylika skyddssynpunkter; det är också ovisst vilka namn som skola anses höra till denna kategori.

Åtgärder torde också vara önskvärda för åstadkommande av ett namnskydd för släktnamn i förhållandet mellan Sverige och våra nordiska grannländer. Från både norsk och dansk sida har visats intresse för åstadkommande av skydd för vissa norska respektive danska släktnamn i Sverige, och på motsvarande sätt är det naturligt att släktnamn av svenskt ursprung tillförsäkras skydd mot annektering i de andra nordiska länderna.

Sedan gammalt anses i Sverige vid namngivningen, att så kallade dubbelnamn i regel icke böra tillskapas som släktnamn. Sådana namn äro besvärliga i användningen samt tyngande för folkbokföringen och annan offentlig eller enskild registrering. I gällande lagstiftning finnas två vägar, på vilka dubbelnamn kunna uppkomma, nämligen genom bestämmelserna i 5 kap. 15 § giftermålsbalken om rätten för gift kvinna att genom anmälan till pastorsämbetet få bära sitt eget och mannens namn i förening samt genom föreskriften i 5 kap. 3 § föräldrabalken om att en adopterad kan få bära sitt eget och adoptantens släktnamn, om hemställan göres därom i adoptionsmålet. Vad avser adopterad finnes emellertid ytterligare den möjligheten, att vederbörande kan få behålla sitt släktnamn före adoptionen. En gift kvinna har däremot icke rätt att enbart bära sitt släktnamn såsom ogift.

Bestämmelsen i giftermålsbalken om att gifta kvinnor skulle vara skyldiga att bära mannens släktnamn mötte vid sin tillkomst opposition både inom och utom riksdagen. Tillägget att de gifta kvinnorna skulle få rätt att bära sitt eget namn jämte mannens tillkom som en kompromiss mellan det ursprungliga förslaget och ett motionsvis framfört yrkande om att skyldighet icke skulle föreligga för kvinnorna att i och med äktenskapet frånträda sitt eget namn och bära endast mannens. Den nuvarande bestämmelsen i giftermålsbalken tillkom med mycket knapp majoritet i riksdagen, nämligen i första kammaren med 53 röster mot 51 och i andra kammaren med 88 röster mot 61. Seder-

mera ha vid 1942 och 1943 samt 1947 och 1949 års riksdagar väckts motioner i syfte att uppmjuka den ifrågavarande bestämmelsen. Vid samtliga tillfällen har en stark minoritet uttalat sig till förmån för motionerna.

Det torde vara otvivelaktigt att bestämmelsen i sin nuvarande utformning utgör en mindre lycklig lösning av namnfrågan för åtskilliga kvinnor. Särskilt de yrkesverksamma, som före sitt äktenskap gjort sig kända under sitt eget släktnamn, önska och ha ofta behov av att använda samma namn efter äktenskapet. Man kan tänka på författarinnor och konstnärinnor samt andra i allmän eller enskild tjänst eller i fackliga organisationer verksamma, som före äktenskapet blivit allmänt kända under sina egna namn. Giftermålsbalkens bestämmelse om dubbelnamn utgör för dessa personer icke någon tillfredsställande lösning av frågan om deras släktnamn. Det synes påkallat med en uppmjukning av lagstiftningen så att denna icke framstår som en tvångsregel, som i vissa fall icke kan efterlevas på grund av det praktiska livets krav. Gifta kvinnor böra givetvis ha rätt att bära mannens namn, men det bör icke åvila dem som en skyldighet, om det för dem skulle medföra icke önskade konsekvenser. På grund av giftermålsbalkens bestämmelse är det också tveksamt, vilken rätt till flicknamnet som kan anses tillkomma gift kvinna, nämligen om hon skall kunna göra gällande namnskydd till detta namn. Enligt gällande lag äger fränskild kvinna rätt att återtaga sitt släktnamn, medan en änka icke har motsvarande befogenhet. Äktenskapet inverkar därför olika på kvinnans rätt till sitt släktnamn; den gifta kvinnan får använda detta i förening med mannens namn, den fränskilda äger återtaga sitt namn före äktenskapet och den, som blivit änka, äger icke återgå till det före äktenskapet burna namnet.

Det har tidigare framhållits att spörsmålet om den gifta kvinnans namnrätt borde lösas i samband med en utredning om lagstiftningen om släktnamn över huvud taget. Från flera håll ha önskemål nu framförts om att en lagstiftning om släktnamn, som ersätter 1901 års förordning, kommer till stånd utan dröjsmål och att de yrkesverksamma gifta kvinnornas namnfråga i samband därmed löses. En utredning om rätten till släktnamn synes oss därför böra snarast igångsättas. De erfarenheter, som vunnits beträffande namnfrågorna vid tillämpningen av den utav Kungl. Maj:t utbildade och sedermera hos namnmyndigheten fullföljda praxis i namnären den, torde därvid böra beaktas.

Under återopande av vad ovan anförts få vi hemställa,

att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära en snar och allsidig utredning om rätten till släktnamn samt att för riksdagen utan dröjsmål framläggas förslag

till lag om släktnamn, varvid tillika genom ändring av 5 kap. 15 § giftermålsbalken beredes möjlighet för gift kvinna att få bära enbart sitt släktnamn såsom ogift.

Stockholm den 26 januari 1954.

Ingrid Gärde Widemar. Anna Sjöström-Bengtsson. Ebon Andersson.

Hugo Osvald.

Birger Lundström.
